

Západočeská univerzita v Plzni

Pedagogická fakulta

Katedra historie

**Akce „B“ – postup a propaganda proti banderovským
„sotním“ v ČSR v letech 1946-1947 se zaměřením na
západní Čechy. Případ sotni Chromenko.**

(bakalářská práce)

Adam Kouba

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně a uvedl
všechnu použitou literaturu.

Adam Kouba

Poděkování

Děkuji vedoucímu práce PhDr. Miroslavu Breitfelderovi, Ph.D. za cenné připomínky a poskytnuté rady.

Adam Kouba

Obsah

1) Úvod	str. 6
2) Cíle práce	str. 9
3) OUN a UPA – vznik, vývoj, cíle	str. 10
4) Banderovci v Československu	str. 18
5) Chromenko a jeho sotňa	str. 25
6) Snaha komunistů o ovládnutí bezpečnostních složek	str. 28
7) Propaganda státu a banderovců	str. 31
8) Banderovci a západní Čechy	str. 34
9) Závěr	str. 36
10) Resumé	str. 38
11) Prameny a literatura	str. 39
12) Přílohy	

1) Úvod

Při vyslovení pojmu banderovci, jen málokdo v našich končinách projeví alespoň základní obeznámenost s tímto tématem. Postup a činnost jednotek Ukrajinské povstalecké armády, v letech těsně následujících po druhé světové válce, se netěší zájmu nejen laické, ale i odborné veřejnosti, neboť o banderovcích toho bylo u nás sepsáno žalostně málo¹. Přitom i oni sehráli v poválečném Československu důležitou roli, jelikož ze situace, která souvisela s jejich vpádem, těžili zejména komunisté, kteří již tehdy upevňovali svou moc ve státě. Na obvinění vznesená v souvislosti s banderovci doplatila nejen Demokratická strana Slovenska a řeckokatolická církev, ale i řada konkrétních lidí, komunistů nevyjímaje.

Kořeny banderovského hnutí bychom museli hledat na konci první světové války. Versaillský mírový systém dal v Evropě vzniknout celé řadě nových států, založených na národnostním principu. Je přirozené, že se o takovou šanci hlásili i Ukrajinci, avšak jejich požadavky byly zamítnuty a sen o vlastním státě se rozplynul. Ukrajinská inteligence a vlastenci, často v emigraci, se však s tímto stavem nehodlali smířit a založili Organizaci ukrajinských nacionalistů (OUN), jejíž cílem bylo vymanění z moci sovětského Ruska. Svůj marný boj vedla OUN až do druhé světové války. Během ní se jedna její frakce vedená Stepanem Banderou rozhodla spojit své síly s nacistickým Německem a během útoku na Sovětský svaz si svůj stát „vydobýt“. Hitler ale se vznikem ukrajinského státu v žádném případě nepočítal, a proto pár dní poté, co byla vyhlášena samostatná Ukrajina, dal příkaz k zatčení představitelů OUN a jejich přesunutí do koncentračních táborů. Vlivem těchto událostí se zformovala Ukrajinská povstalecká armáda (UPA), která se pustila do boje jak s Němci, tak i Poláky, Židy a později, po obratu na východní frontě, i se sovětskou armádou.

¹ Jedinou ucelenou publikací, která snese vědecké označení, je monografie Jana Fialy Zpráva o akci B. Veškerá ostatní odborná literatura se o banderovcích zmiňuje pouze okrajově nebo byla sepsána před rokem 1989 a její hodnověrnost je tudíž zpochybněna (z důvodu postoje, jaký KSČ vůči banderovcům zaujala (viz. dále).

Tento boj „proti všem“, ale nedokázaly vést jednotky UPA k vítězství. Jejich partyzánský způsob boje však dále běžel a to i přesto, že válka již skončila. Mezi ukrajinskými nacionalisty byl totiž všeobecně rozšířený názor, že zanedlouho vypukne třetí světová válka mezi Sovětským svazem a západními mocnostmi. Tohoto střetu chtěli využít a s podporou Západu se opět pokusit vytvořit vlastní stát.

Soudržnost spojenců však i přes veškeré rozdíly vydržela a UPA, která byla tísněna jak Rudou armádou, tak i polskými vojáky, se dostávala do zoufalé situace. Když pak začalo docházet k přesídlování obyvatel ukrajinské národnosti z jihovýchodního Polska a Haliče do nově získaných oblastí na západě, přišla UPA o svůj hlavní zdroj potravin, munice, informací a nových rekrutů.

Proto poslechla rozkazy svého velitele Stepana Bandery, podle něhož dostaly bojující jednotky jméno, a který tou dobou pobýval v Mnichově, a nastal přesun na západ, kde v cestě stála Československá republika. Banderovci postupovali ve svých bojových útvarech nazývané „sotně²“ a v rámci svých možností prováděli i propagační činnost, která varovala před komunistickou stranou. ČSR (společně s Polskem a Sovětským svazem, kteří prováděli podobné akce na vlastním území) v tzv. Akci „B“ rázně zasáhla do boje proti narušitelům hranic, kterým banderovci bezpochyby byli. Jejich postup, byť mnohdy s obtížemi, se podařilo zastavit na území Slovenska, ale mnohé sotně se rozpadly a jejich jednotliví členové postupovali k americké okupační zóně pouze v malých skupinkách, které už ani nešlo vydávat za regulérní bojovou sílu. Přesto v letech 1946-1947, kdy k těmto vpádům docházelo, KSČ účinně využívala banderovce jako předmět svého politického boje (jak bude níže rozebráno, nebyla v tom však sama) a po únorovém převratu v roce 1948, jako důvod k likvidaci nepřátel. Nejvíce utrpěla v Československu řeckokatolická církev, která byla přímo obviněna z napomáhání banderovcům.

² Sotňa (setnina) byl bojový útvar Ukrajinské povstalecké armády o velikosti roty (cca 100 mužů) a byl součástí tzv. „kuriny“. Praporu, který se skládal ze 2-3 sotní. (FIALA, J.; *Zpráva o akci B*; Praha 1994; str. 39-40)

Převážná část banderovců na našem území byla pochytna a později vydána do Polska a Sovětského svazu. Jen některým se podařilo dosáhnout vytouženého cíle v budoucím západním Německu a i zde jim nakonec nezbylo nic jiného než se smířit s tím, že o zkušené partyzánské bojovníky, kteří by mohli operovat v týlu nepřítele, nebude v nadcházejících letech studené války zájem. Přesto Sovětský svaz si stále uvědomoval existenci banderovců a jakýmsi epilogem za jejich činností byl atentát v Mnichově, kdy byl agentem KGB zavražděn Stepan Bandera.

V moderní historiografii panuje v souvislosti s banderovci poměrně chaos. Literatury je málo a pokud už nějaká je, je často dosti kontroverzní³. Může za to z části také samotná podstata banderovců, kdy jedni je berou za odvážné bojovníky proti komunismu a druzí za fašistické hrdlořezy, kteří touží po válce. Zvláště na Ukrajině je téma banderovců poměrně citlivé a jednou za čas se probudí vášně a debaty o tom, jaká byla vlastně role banderovců⁴. Nezbyvá než se ponořit do studia pramenů, které stále na nás, dosud mnohdy neroztříděné, čekají⁵.

³ Jasným příkladem v naší republice je Jan Mlynárik, který ve svém díle *Osud banderovců a tragédie řeckokatolické církve* neskrývá své sympatie k banderovcům a zcela opomíjí nebo zlehčuje jejich zločiny. Netají se ani svým negativním názorem na práci Jana Fialy.

⁴ Asi nejviditelnějším důkazem je situace, která se rozpoutala na Ukrajině v lednu 2010, kdy odstupující prezident Viktor Juščenko posmrtně vyznamenal Stepana Banderu jedním z nejvyšších státních vyznamenání – Hrdina Ukrajiny. Proti se ohradilo nejen Rusko a Polsko, ale i celá řada Ukrajinců (zejména z proruské východní části Ukrajiny). 12. ledna 2011 pak ukrajinský soud rozhodnutí Viktora Juščenka zrušil.

⁵ Jedná se zejména o materiály uložené v Archivu bezpečnostních složek, kde materiály týkající se banderovců čítají 111 kartónů neroztříděného materiálu. V současné době je zpracováno zhruba 13 bm.

2) Cíle práce

Cílem této bakalářské práce je zaměřit se na problematiku banderovského hnutí, jako na opomíjenou část českých dějin a za pomoci dostupné literatury a pramenů objektivně vykreslit situaci, jaká v souvislosti s jejich vpádem panovala v Československu, především v letech 1946-1947, potažmo i dalších let, kdy banderovce stále, jako materiál propagandy, využívala KSČ.

Obsahem práce je tedy vznik, činnost a cíle Organizace ukrajinských nacionalistů a jejich bojové složky – Ukrajinské povstalecké armády. Zachycen bude jejich postup a aktivita na území ČSR, ovšem oblast Slovenska bude zmíněna pouze okrajově, neboť o činnosti banderovců na území našeho dnešního východního souseda toho bylo napsáno přece jenom více. Zájem bude tedy soustředěn na Čechy a to především západní, neboť o poslední překážce banderovců, československo-německé hranici nebylo v žádné české literatuře ještě nic napsáno.

Aby zřetelněji vystoupily na povrch cíle a život v banderovské sotni, vybral jsem si k zařazení do mé práce sotňu Chromenko, jejíž velitelem a jeho podřízenými se budu blížeji zabývat. Jedním z hlavních důvodů tohoto výběru je skutečnost, že jako jeden z mála se Chromenko na západ dostal, když překročil státní hranici u Železné Rudy a je tedy na jeho příkladu možné postihnout nejen vybavení a složení banderovské sotně, ale i překonání všech překážek, které do cesty banderovcům přichystala československá armáda a sbory SNB.

V neposlední řadě je zmínit propagandu obou stran konfliktu a čeho se tím snažily dosáhnout. Zjména jak KSČ úmyslně přeceňovala nebezpečí banderovských sotní a vyzdvihávala mnohdy pochybnou činnost SNB.

3) OUN a UPA – vznik, vývoj, cíle

3.1. Historie Ukrajiny před zformováním se banderovského hnutí

Jestliže chceme pochopit cíle a snažení banderovců, musíme se blíže podívat na ukrajinskou historii či spíše její významné milníky, které pomáhaly utvářet kolektivní vědomí o ukrajinské národnosti. Národní ideologie se opírala především o historickou Kyjevskou Rus, která se konstitovala na konci 9. století a za vlády knížete Vladimíra (přelom 10./11. století) přijala křesťanství. Jak bude ještě zmíněno dále, tak znak kyjevského státu – trojzubec, přijali banderovci za svůj⁶.

Mnohem výraznějším prvkem pro utváření ukrajinského národa byl však „odvěký“ nepřítel, kterým byli již od dob Boleslava Chrabrého Poláci. Právě za vlády tohoto polského panovníka byla od Kyjeva odtržena Halič, jenž se od této doby stala jablkem sváru mezi oběma národy. Že šlo o spor táhnoucí se dějinami svědčí i to, že ani ve 20. století nebyla Halič pevně národnostně sjednocena a kromě Ukrajinců a Poláků zde byla i početná židovská menšina⁷. A právě z tohoto území se rekrutovali banderovští bojovníci, kteří zde měli největší podporu od ukrajinského obyvatelstva. Za vyvrcholení boje proti Polákům se pak považuje povstání Bohdana Chmelnického, jehož konečným důsledkem ale nakonec bylo rozdělení Ukrajiny mezi Polsko a Rusko⁸.

Dějinné události vedly k trojímu dělení Polska, kdy Halič byla připojena k Rakouské monarchii. Vyspělejší stát umožnil Ukrajincům rychlejší kulturní vývoj, ale myšlenka o samostatném státě byla nereálná. Situace se změnila s příchodem první světové války.

⁶ FIALA, J.; *Zpráva o akci B*; Praha 1994; str. 28. (Kvalitní a komplexní monografie Jana Fialy, která je nejlepší domácí literaturou pro studium banderovců. Přesto je v knize patné, že autor je spíše na straně československých bezpečnostních složek a při popisu banderovců často sklouzává k termínům fašističtí vrazi apod. Důvodem je pravděpodobně autorův původ – Jan Fiala je volyňský Čech, který přišel do ČSR až po 2. světové válce a pochází z oblasti, kde hojně operovaly banderovské jednotky).

⁷ MAGOCSI, P.; *Historical Atlas of East Central Europe*; Toronto 1995; str. 15 (Historický atlas dějin východní Evropy je díky kvalitnímu obrazovému materiálu přehlednou publikací pro zkoumání dějin východní Evropy).

⁸ Tamtéž, str. 59

V době, kdy na území Ukrajiny byla německá a rakouská vojska, byla v Kyjevě 28.6.1917 vyhlášena Centrální rada, jenž na Rusku požadovala autonomii a později i úplné osamostatnění. V souvislosti s brestlitevským mírem byl za pověření Němců zvolen hejtmanem země generál Skoropadský. Od dubna do listopadu 1918, tak v rámci války existoval polovičatý ukrajinský stát.

Za své vzal po porážce Ústředních mocností, neboť Lenin odmítal vzdát se „obilnice Evropy“, jak se Ukrajině přezdívá. Rudá armáda byla vyslána do boje a střetla se s vojsky ukrajinského direktoria (které nahradilo vládu Skoropadského 14.12.1918). Vypukla občanská válka, do které se zapojilo i Polsko a skončila až vítězstvím Rudé armády v roce 1920⁹. Důležité je toto období zejména proto, že myšlenky, cíle a vize, které banderovci vyznávali, se utvářely právě v této době¹⁰.

3.2. Organizace ukrajinských nacionalistů

Již v roce 1920 vytvořila ukrajinská emigrace, která se sešla v Praze, první organizaci, jenž měla bojovat za samostatnou Ukrajinu a její obyvatele. Šlo však spíše o pokus, první, skutečně životaschopná, organizace byla vytvořena na sjezdu ukrajinských vlastenců ve Vídni v roce 1929. Jednalo se o Organizaci ukrajinských nacionalistů a do jejího čela byl ustanoven plukovník Konovalec. Pod jeho vedením zahájila OUN sérii vražd, loupeží, teroristických útoků a atentátů, stejně tak jako špionážní a výzvědnou činnost. Nejvyšším cílem bylo dosažení samostatnosti tzv. „Velké Ukrajiny.“¹¹

V rámci své činnosti nešetřili ukrajínští nacionalisté ani umírněné přívržence ze svých vlastních řad. Do toho se jako červená nit vším prolínal ukrajinský rasismus a antisemitismus. Docházelo k celé řadě krvavých střetů, kdy byly ničeny a vyvražďovány vesnice s neukrajinským obyvatelstvem. Nutno však podotknout, že si polská vláda v jihovýchodním Polsku (kde byla soustředěna ukrajinská menšina) počínala velmi obdobně¹²

⁹ Tamtéž, str. 127

¹⁰ MLYNÁRIK, J.; *Osud banderovců a tragédie řeckokatolické církve*; Praha 2005; str. 18 – 19

¹¹ Desatero Organizace ukrajinských nacionalistů obsahuje i následující body: 1. Bojem vydobýt Velkou Ukrajinu, 7. Vykonat kteroukoli službu pro hnutí, 8. Nenávisť a bezohlednost proti nepřátelům Ukrajiny, 10. Válčit za zvelebení bohatství, síly a slávy Ukrajiny. (FIALA, J.; *Zpráva o akci B*; Praha 1994; str. 28)

Jedním z vrcholů vyhocených ukrajinsko-polských vztahů pak byl atentát na Bronislawa Pierackého¹³. Po tomto incidentu, který přitáhl pozornost světové veřejnosti, bylo pozatýkáno deset čelních představitelů OUN a jen díky nátlaku z ciziny nebyly nakonec vykonány rozsudky smrti. Jedním ze zatčených představitelů byl i Stepan Bandera¹⁴.

V roce 1938 pak přišla OUN o svého hlavního představitele, když byl pumou schovanou v poštovním balíku zabit plukovník Konovalec¹⁵. Jeho nástupcem se stal Andrej Melnik, ale ten brzy odchází do emigrace. Bandera, který se při vpádu německé armády do Polska dostává na svobodu, je pověřen vedením OUN v této zemi. Dochází k další volbě předsedy OUN a dochází k rozštěpení organizace, neboť umírněná část – melnikovci, chce těsnější spolupráci s Německem, pro které se staví radikálnější a mladší část OUN v čele s Banderou – banderovci. K definitivnímu rozštěpení dochází pak v roce 1940¹⁶.

Ale ani banderovci neměli spojenců nazbyt, neboť po napadení Polska měli na výběr buď mezi nacistickým Německem nebo sovětským Ruskem. Volba pochopitelně padla na Německo a tak v nacisty okupované západní části Polska vytváří OUN pod banderovým velením Ukrajinský legion, který se pak v roce 1941 zúčastňuje operace Barbarossa¹⁷. Motivací pro vstup do legionu byl slib německého generála velící útoku na Lvov, že pokud banderovci město dobjí, mohou zde vytvořit svou vládu. To se také Stepanu Banderovi a jeho legionu podařilo a 1. srpna 1941 byla vyhlášena samostatná Ukrajina. Radost však netrvala dlouho. Již tři dny na to vtrhlo do vládních budov ve Lvově gestapo a pozabíjelo či pozatýkalo představitele OUN, přeživší byli převezeni do různých koncentračních táborů¹⁸.

¹² FIALA, J.; *Zpráva o akci B*; Praha 1994; str. 29

¹³ Bronislaw Pieracký byl polský ministr vnitra, který usiloval o polsko-ukrajinské smíření. Jeho smrtí při atentátu ve Varšavě 15. Června 1934 si OUN tedy spíše uškodila. (MLYNÁRIK, J.; *Osud banderovců a tragédie řeckokatolické církve*; Praha 2005; str. 22)

¹⁴ Tamtéž, str. 22

¹⁵ Tento čin měla s nejvyšší pravděpodobností na svědomí sovětská NKVD. (Archiv bezpečnostních složek; fond 307, inv. j. 305-143-1, přímá výpověď Volodymyra Ščyhelskeho neboli Burlaka)

¹⁶ Historický magazín vysílaný Českou televizí 28.4.2007 dostupný z (http://www.ct24.cz/porady/historicky_magazin/text/index_view.php?id=213291; 14.5.2007)

Sen o samostatné Ukrajině se opět nenaplnil a ukrajinští nacionalisté poznali, že od Německa se žádné pomoci nedočkají. Proto se na konci roku 1942 začala formovat Ukrajinská povstalecká armáda¹⁹.

Ukrajinské nacionalistické organizace používaly tradiční ukrajinské národní symboly – trojzubec, odznak kyjevských Rurikovců a modrožlutou vlajku jako tradiční oslavný symbol nebe nad zlatým obilím. Ale nejen to, Organizace ukrajinských nacionalistů měla ještě navíc jako svůj symbol černočervený prapor, který symbolizoval krev na černé zemi, a současně červený prapor s dvojitým černým křížem²⁰.

¹⁷ FIALA, J.; *Zpráva o akci B*; Praha 1994; str. 34

¹⁸ Dokument České televize (televizní studio Ostrava) odvysílaný 5. května 2011. Kvalitně zpracovaný dokument, který přibližuje pohledy různých účastníků konfliktu. Zcela unikátní jsou výpovědi bývalých banderovců, které tvůrci vypátrali v Kanadě. Dostupný z (<http://www.ceskatelevize.cz/porady/10267432275-banderovci/>)

¹⁹ SYRUČEK, M.; *Banderovci – hrdinové, nebo bandité?*; Praha 2008; str. 77 (Publikace, která pojednává o banderovcích a jejich působení na Ukrajině. Svým obsahem spadá spíše do literatury faktu)

²⁰ FIALA, J.; *Zpráva o akci B*; Praha 1994; str. 28

3.3. Ukrajinská povstalecká armáda

Do Ukrajinské povstalecké armády začaly již na konci roku 1942 proudit jak řady dobrovolníků, tak příslušníci Ukrajinského legionu, divize SS-Galizien²¹ a na rozkaz OUN i ukrajinští policisté²². Hlavním velitelem se stal Roman Šuchevyč – Taras Čuprynka a pod jeho vedením se UPA dala do boje proti okupujícím Němcům, ale také proti nenáviděným Polákům, Židům, Rusům i volyňským Čechům. Často se UPA též střetávala se sovětskými a polskými partyzány a na seznamu nepřátel byli i umírnění a proněmečtí melnikovci²³. Trest smrti z rukou banderovců hrozil i vlastnímu ukrajinskému obyvatelstvu, pokud se jim zdálo, že nedostatečně podporují myšlenku samostatné Ukrajiny a odmítají materiální či jinou pomoc bojujícím jednotkám.

V roce 1944 jsou pak Němci propuštěni dosud věznění představitelé OUN. Záměrem nacistů bylo, že se tito propuštěnci postaví do čela UPA a povedou partyzánskou válku proti postupující Rudé armádě²⁴. K tomu skutečně došlo, ale nijak nepolevoval ani boj proti Němcům. Na jaře 1944 totiž byla ustanovena Ukrajinská nejvyšší osvobozovací rada, která sdružovala všechny bojující ukrajinské nacionalistické skupiny a jenž vyhlásila boj Sovětskému svazu, Německu, Polsku i Československu²⁵, jako úhlavním nepřátelům Ukrajiny. V čele této rady stál propuštěný Stepan Bandera.

Po přejítí fronty činnost UPA dále pokračovala. Soustředila se do jihovýchodní Polska – Zakerzonskeho kraje, kde opět využívali podpory ukrajinské menšiny. Pokračovalo také přepadávání a vyhlazování polských vesnic a terčem útoku se stali i Židé, vracející se z koncentračních táborů²⁶.

²¹ WILLAMSON, G.; *Věrnost je mou ctí. Osobní výpovědi bývalých příslušníků jednotek SS*; Praha 1999; Kniha popisující činnost příslušníků SS na základě jejich výpovědí. Součástí publikace je i seznam všech divizí SS a je zde popsán druh jejich činnosti.

²² FIALA, J.; *Zpráva o akci B*; Praha 1994; str. 35

²³ Dokument České televize odvysílaný 5. května 2011. Dostupný z (<http://www.ceskatelevize.cz/porady/10267432275-banderovci/>)

²⁴ FIALA, J.; *Zpráva o akci B*; Praha 1994; str. 36

²⁵ Československo se s banderovci (respektive s Ukrajinci požadujícími samostatnost) střetlo již před válkou a to v neklidných dnech března 1939. V době, kdy se rozpadalo Československo, vyhlásili ukrajinští nacionalisté v Chustu nezávislou vládu. Ta však byla smetena, společně se svou bojovou organizací Karpatská Sič, českými četníky. 15. března však museli československé jednotky odejít, neboť Podkarpatskou Rus začali okupovat Maďaři. Ti si podobně jako předtím naši četníci s jednotkami Karpatské Siče rychle poradili. To nic neměnilo na tom, že banderovci považovali Podkarpatskou Rus a některé části východního Slovenska za součást „Velké Ukrajiny.“

Polská vláda řešila tou dobou složité otázky týkající se pochytní a potrestání válečných zločinců, obnovu státu s novými hranicemi a boj proti antikomunistickému podzemí. Pod vlivem těchto událostí se na banderovce mohla začít soustředit až v roce 1947, kdy ztráty způsobené ukrajinskými nacionalisty dle zpráv polské vlády dosáhly v poválečných letech 17 000 lidí²⁷. Navíc sotně Chrín a Stach spáchali úspěšný atentát na náměstka ministra národní obrany, generála Karola Swierczewského²⁸. Zakročila tedy armáda, která ve spolupráci se Sovětským svazem a Československem začala likvidovat jednotlivé sotně. Souběžně s tím přesunovala polská vláda ukrajinské obyvatelstvo buď rovnou do Sovětského svazu nebo do nově získaných oblastí na západě. Pod tímto tlakem dochází k rozhodnutí. Část jednotek zůstane a pokusí se vést dál ozbrojený odpor. Druhá část se pokusí dostat na západ – do americké okupační zóny, k veliteli Stepanu Banderovi, podat zprávu o utlačování Ukrajinců Američanům a Britům a nabídnout jim služby UPA pro další válku. V mysli všech banderovců totiž byla pevně zakořeněná představa, že již brzy musí dojít ke třetí světové válce mezi Sovětským svazem a jeho předchozími, válečnými spojenci²⁹. Jednotlivé sotně, začali definitivně opouštět území Polska a přes Československo se snažily dostat do Bavorska. O průniku přes naše území je dále napsáno více, nyní jenom co se stalo s bojovníky UPA, kteří zůstali na území Polska a Sovětského svazu.

Ve valné většině případů byli pochytní a uvěznění, někteří využili amnestie a přihlásili se úřadům sami. Přesto boj trval mnohem déle než u nás (kde byly akce ukončeny v roce 1948). zejména v Sovětském svaze, v oblasti Karpat, se bojovalo až do konce 50. let. Mnohdy Rudá armádě nasadila proti 200členné sotni 30 000 armádu, aby banderovce dopadla. Boje utichly až kolem roku 1956, poslední obvinění za činnost v UPA padlo v roce 1961³⁰, tedy v době, kdy již nežil ani samotný Stepan Bandera (zavražděný agentem KGB v roce 1959).

²⁶ Historický magazín vysílaný Českou televizí 28.4.2007 . Dostupný z (http://www.ct24.cz/porady/historicky_magazin/text/index_view.php?id=213291; 14.5.2007)

²⁷ KAUCKÝ, F.; *Ve znamení trojzubce*; Praha 1965; str. 8. (Propagandistická publikace zcela poplatná své době, která má napůl literární charakter. Spíše se díky ní dozvídáme o jednotlivých případech střetů s banderovci na našem území).

²⁸ FIALA, J.; *Zpráva o akci B*; Praha 1994; str. 41

²⁹ Tamtéž, str. 42

Na závěr kapitoly o ukrajinských organizacích je ještě třeba se zmínit o jednom z tvůrců všech popisovaných událostí. Tím je osoba, která dala jméno radikální složce OUN – Stepan Bandera.

3.4. Stepan Andrijovič Bandera

1. ledna 1909, Staryj Uhryniv (Halič) - 15. října 1959, Mnichov

Stepan Bandera se narodil jako jeden z šesti potomků řeckokatolického kněze. Když mu bylo 13 let, zemřela jeho matka na tuberkulózu. V roce 1919 začal Bandera studovat na ukrajinském gymnáziu ve Stryji, kde dokončil studia roku 1927³¹.

K Organizaci ukrajinských nacionalistů se přidal jako dvacetiletý v době jejího založení v roce 1929. Stal se zemským vedoucím a reprezentoval nejagresivnější proud v OUN. Vše vyvrcholilo roku 1934, kdy byl zatčen v souvislosti s atentámem na polského ministra vnitra Bronisława Pierackého. Rozsudek mu byl později změněn (na nátlak světových mocností, které byly pod vlivem ukrajinské emigrace) na doživotní odnětí svobody. Z vězení byl propuštěn až Němci při přepadení Polska roku 1939³².

V tomto roce se OUN rozdělila na dvě části: banderovce vedené Stepanem Banderou a melnikovce pod vedením Andrije Melnika. Banderovci byli daleko radikálnější a nespolehali tolik na Německo, i když spolupráce s ním se nakonec jako nevyhnutelná. Po napadení Sovětského svazu Německem se pokusili ukrajínští nacionalisté vedení Banderou využít situace a 30. června 1941 ve Lvově vyhlásili samostatný stát s premiérem Jaroslavem Steckem. Téhož dne po vzájemné dohodě s Banderou učinil vyhlášení nezávislosti v jiné části země i Melnik. Německé vedení bylo tímto krokem, které vyvolalo odezvu u ukrajinského obyvatelstva³³, zaskočeno.

³⁰ Historický magazín vysílaný Českou televizí 28.4.2007. Dostupný z (http://www.ct24.cz/porady/historicky_magazin/text/index_view.php?id=213291; 14.5.2007)

³¹ Tamtéž

³² FIALA, J.; *Zpráva o akci B*; Praha 1994; str. 30

³³ Dokument České televize odvysílaný 5. května 2011. Dostupný z (<http://www.ceskatelevize.cz/porady/10267432275-banderovci/>)

Reakce přišla už po třech dnech, kdy byli ukrajinští představitelé zatčeni a odvezeni do Berlína, kde byli nuceni k odvolání proklamaci nezávislosti. Jelikož tak neučinili, byli uvězněni v koncentračních táborech. Bandera byl vězněm v koncentračním táboře Sachsenhausen a propuštěn byl až na podzim 1944, kdy se jej Němci snažili získat pro spolupráci. Po svém propuštění z koncentračního tábora Bandera řídil z Mnichova Ukrajinskou povstaleckou armádu³⁴, která bojovala za vznik samostatné Ukrajiny. Její partyzánský boj trval v některých oblastech až do 50. let. Bandera však stále žil v Mnichově a jelikož se i nadále politicky angažoval, dali jej vůdce Sovětského svazu Nikita Chruščov a šéf KGB Alexandr Šelepin zavraždit³⁵. Rozkaz provedl 15. října 1959 agent KGB Bohdan Stašinskij, když Banderovi před jeho domem v Kreittmayrstraße vstříkl do obličeje kyanid. Paradoxem je, že Stašinskij vzápětí emigroval a do Sovětského svazu se již nevrátil³⁶.

³⁴ FIALA, J.; *Zpráva o akci B*; Praha 1994; str. 29

³⁵ Historický magazín vysílaný Českou televizí 28.4.2007 . Dostupný z (http://www.ct24.cz/porady/historicky_magazin/text/index_view.php?id=213291; 14.5.2007)

³⁶ FIALA, J.; *Zpráva o akci B*; Praha 1994; str. 17-18

4) Banderovci v Československu

4.1. Rok 1945

Banderovci se objevili v ČSR, konkrétně na východním Slovensku, již v roce 1945. 13. srpna v prostoru u Medzilaborců překročili ukrajinští nacionalisté polsko-československou hranici³⁷. Došlo k tomu v souvislosti s tlakem, který tou dobou vyvinula polská armáda na banderovce v jihovýchodním Polsku. Hlavní štáb ministerstva obrany nečekal z tohoto směru žádné ohrožení, a proto měli banderovci relativně snadný průchod. Do konce roku tyto přechody ještě několikrát zopakovali, ale na rozdíl od prvního vpádu, který byl víceméně pokojný, se další výskyt ukrajinských jednotek na našem území neobešel bez střetů s místním obyvatelstvem. Cílem banderovského hněvu byli především komunisté, Židé a příslušníci finanční stráže³⁸. Snažili se též šířit svoji propagandu, kde zdůrazňovali svůj boj za Ukrajinu a proti komunismu, ale českoslovenští občané v nich viděli především válečné štváče, s kterými nechtěli mít příliš mnoho společného.

Na vnější ohrožení ze strany banderovců reagovalo národní ministerstvo obrany vysláním 10. pěší divize československé armády na Slovensko a v prosinci 1945 zřízením zvláštní skupiny Jánošík, která dostala za úkol bránit pohraniční pásmo u Medzilaborců a Nové Spiše. Ke skupině Jánošík se přidala další zvláštní skupina - Otto, která pod vedením zkušeného plukovníka Otty Wágnera hlídala v okresech Snina a Medzilaborce³⁹. Na zajištění hranic tyto síly prozatím stačili.

4.2. Rok 1946

V květnu roku 1946 se měly v Československu konat volby do Národního shromáždění. O této skutečnosti banderovci věděli a při svých vpádech opět zapojili propagandu, jejíž cílem byla snaha oslabit hlasy pro komunisty. Letáky psané špatnou češtinou se obracely též k příslušníkům československé armády a žádaly je o zastavení bojových akcí proti banderovcům.

³⁷ Historický magazín vysílaný Českou televizí 28.4.2007 . Dostupný z (http://www.ct24.cz/porady/historicky_magazin/text/index_view.php?id=213291; 14.5.2007)

³⁸ FIALA, J.; *Zpráva o akci B*; Praha 1994; str. 62-65

³⁹ Tamtéž; str. 66-70

Ještě před samotnými volbami, dne 16. dubna, však vláda svými nařízeními pověřila ministertvo národní obrany a ministerstvo vnitra zajištěním situace na východním Slovensku, kam stále pronikaly sotně banderovců, jenž rabovaly, loupily a jinak terorizovaly domácí obyvatelstvo. Došlo k tomu v souvislosti s operací Visla v Polsku, kde polská armáda účinně rozbila hned několik sotní⁴⁰. Československá vláda v rámci spolupráce měla zajistit vlastní hranice, aby se ustupující banderovci neměli kam uchýlit. Úkolem byla pověřena skupina Ocel pod vedením plukovníka Jana Heřmana⁴¹, k dispozici mu byly i oddíly Národní bezpečnosti. Celkem měl Jan Heřman k dispozici 7000 mužů s tanky, dělostřelectvem i letectvem⁴² a československé armádě se opět podařilo zatlačit banderovce na území Polska.

4.3. Vybavení banderovců

Na přelomu let 1946/1947 již československá armáda věděla, proti jakému nepříteli stojí. Při několika střetech s banderovci se jí podařilo některé členy UPA zajmout a vyslechnout. Osudy zajatých banderovců jsou ve většině případů shodné, neboť po roce 1945 dochází mezi ukrajinskými nacionalisty k násilným odvodům do UPA⁴³. Většina vypovídajících zajatců se k banderovcům dostala tak, že sotňa přišla do vesnice, zabavila veškeré potraviny, příkrývky, mapy a jiný vhodný materiál⁴⁴, načež všem mladým mužům bylo řečeno, že odteď bojují za Velkou Ukrajinu nebo zemřou oni i jejich rodiny. Součástí sotní také byli bývalí němečtí vojáci či lékaři. Jelikož ale jejich přítomnost poškozovala dle mínění banderovců jméno UPA, došlo v průběhu roku 1946 k jejich vyřazení ze sotní (často násilnému). Vyjimku tvořili doktoři a zdravotníci, kteří byli pro bojující jednotky nezbytností⁴⁵.

⁴⁰ KAPLAN, K.; Československo v poválečné Evropě; Praha 2004; str. 69 – 98. (publikace zabývající se poválečným vývojem CSR a jeho vztahem k okolním státům)

⁴¹ Plukovník Heřman byl zkušeným důstojníkem československé armády, který měl vojenské zkušenosti již z dob Rakousko-Uherska. S ukrajinskými nacionalisty měl vlastní bojové zkušenosti z roku 1939, kdy bojoval proti Karpatské Siči. (FIALA, J.; *Zpráva o akci B*; Praha 1994; str. 79)

⁴² FIALA, J.; *Zpráva o akci B*; Praha 1994; str. 108

⁴³ Archiv bezpečnostních složek; fond č. 307; inv. j. 307-95-4; Burlakova výpověď

⁴⁴ ABS; fond č. 307; inv. j. 307-95-4; Burlakova výpověď

⁴⁵ KAUCKÝ, F.; *Ve znamení trojzubce*; Praha 1965; str. 115

Co se týče výstroje a výzbroje banderovců, tak byla velmi různorodá. Jelikož někteří z nich se pohybovali v partyzánském prostředí již několik let, brali zavděk každým kusem oblečení, který našli. V důsledku toho měli na sobě banderovci uniformy sovětské, německé, polské a později i československé. Jediným jednotícím znakem byla čepice se znakem trojzubce⁴⁶. Palebnou sílu zajišťovaly pušky sovětské a německé provenience, samopaly, ruční granáty a kulomety. Někteří z vyslýchaných mluvili i o dělech, ale jejich držení nebylo u banderovských sotní na našem území zaznamenáno⁴⁷. Jaké další předměty obsahovalo vybavení běžného banderovce je k přečtení v příloze.

4.4. Rok 1947

Během jara 1947 panoval na hranicích Československa klid. Banderovci se soustředili na akce v Polsku, jejich největším úspěchem bylo zavraždění náměstka ministra národní obrany, generála Karola Swierczewského, který padnul do léčky sotní Chrin a Stach⁴⁸. Polská armáda v rámci odplaty opět obnovila svůj tlak a dostala banderovce do úzkých. Proto dochází z velitelství UPA k rozkazu, aby se vybrané sotně přesunuly na území ČSR. Jednalo se o sotně Bir, Brodič, Burlak, Chromenko, Ren a Stach⁴⁹. Naopak sotni Chrin byl vstup na území ČSR zamítnut, jelikož panovaly obavy, že by sotňa Chrin, známá svými loupeživými přepady a nedisciplinovaným chováním, mohla poškodit pověst UPA.

Červen 1947 se tak stal významným pro československou armádu bránící naše území. Banderovci změnily taktiku, jednotlivé bojující skupiny, vystřídaly celé sotně, které dokázaly prorazit nepřátelskou obranou. Jejich cílem nebyl jen dočasný pobyt na našem území, ale již trvalá snaha se dostat na západ, do Mnichova nebo Lince⁵⁰, kde bylo sídlo OUN. Ideální volbou bylo pro banderovce Bavorsko, kde sídlila americká okupační zpráva i Stepan Bandera. Rakousko bylo z větší části okupováno Sovětským svazem a tedy zde pro banderovce bylo riziko, že při chycení bude s nimi velmi tvrdě naloženo.

⁴⁶ KAUCKÝ, F.; *Ve znamení trojzubce*; Praha 1965; str. 40

⁴⁷ ABS; fond č. 307; inv. j. 307-104-2; Popis situace banderovců v říjnu 1947

⁴⁸ KAPLAN, K.; *Československo v poválečné Evropě*; Praha 2004; str. 69

⁴⁹ FIALA, J.; *Zpráva o akci B*; Praha 1994; str. 112

10. června se na naše území dostala sotňa Chromenko o 120 mužích a koncem měsíce přišla i stejně silná a u nás mnohem známější sotňa Burlak. Na Slovensko přišla od Medzilaborců ještě sotňa Křemen, ale díky vlastní zásobě potravin (nenutící jí loupit na vsích a samotách) působila nenápadně a pouze rychlými přesuny se snažila dostat na západ⁵¹.

Ze skupiny Ocel, která měla zajišťovat bezpečnost slovenských hranic v předešlém roce, byla vytvořena skupina Teplice, která se zapojila do stíhání banderovských skupin ve slovenském vnitrozemí. Jejím velitelem byl od července do října 1947 gen. Julius Nosko⁵². Ke 4. červenci 1947 bylo na východním Slovensku po příchodu posil 4 400 vojáků. Nově začalo pracovat výzvědné zpravodajství a vytvořila se síť informátorů mezi obyvatelstvem, takže se zpravodajské zabezpečení akcí významně zlepšilo. O devět dní později, tedy 13. července 1947, dosáhl počet osob bojujících proti banderovcům čísla 5 640, z toho bylo 1 339 příslušníků Sboru národní bezpečnosti⁵³. Současně však dochází k rozpouštění sotní a rozptýlení jednotlivých vojáků. V menších skupinách měli snadněji proniknout vnitrozemím a mnohým se to skutečně podařilo. V celku byly na konci června 1947 již jen dvě sotně - Burlak a Chromenko.

Hlavní problém, na který celá československá armáda narážela, však souvisel s nedostatkem financí a vůbec celou neutěšenou hospodářskou situací po druhé světové válce. Rozpočet byl krácen, roku 1947 tvořil 12,5 % státního rozpočtu. I tak se nedostávalo materiálního vybavení a došlo i k propouštění vojáků, osvětových a zpravodajských důstojníků. Armádní zpravodajství tak trpělo vážnými nedostatky⁵⁴.

⁵⁰ Tamtéž; str. 115

⁵¹ ABS; fond č. 307; inv. j. 307-95-4; Burlakova výpověď

⁵² Julius Nosko byl zkušeným bojovníkem z 2. světové války, kdy připravoval Slovenské národní povstání. V roce 1953 byl bez jakéhokoli důvodu odvolán z armády. Následně rehabilitován (1968) a opět odvolán (1970). Podobný osud čekal i řadu jiných (zejména slovenských) velitelů, kteří bojovali proti banderovcům.

⁵³ FIALA, J.; *Zpráva o akci B*; Praha 1994; str. 116

⁵⁴ Tamtéž; str. 116-117

Sotňa Burlak (o sotni Chromenko více v samostatné kapitole) byla zaznamenána v červenci 1947 u vesnice Zlatá Báňa. Pod vedením svého velitele Burlaka, vlastním jménem Volodymir Ščehelsky⁵⁵, postupovala sotňa přes Prešov až k Spišské Nové Vsi. Cestou se často dostávala do střetu s československou armádou, před kterou se jí ale vždy podařilo ustoupit. Její taktika tří klínů, tedy průniku jednoho útvaru, následovaného zhruba v padesátimetrových rozestupech dalšími dvěma, se ukázala jako úspěšná⁵⁶. Výzbroj v podobě samopalů, deseti až dvanácti lehkých kulometů a pár vojenskými puškami umožňovala sotni střety i se silnějšími jednotkami československé armády⁵⁷. Trpěla ale nedostatkem munice, kterou na našem území těžce doplňovala. Přesto byli při vzájemných střetech zaznamenány ztráty na obou stranách, na straně banderovců však byli přece jen větší. Když se sotňa koncem července 1947 dostala do Nízkých Tater, měla tou dobou osmdesát členů. V Nízkých Tatrách také došlo k největším ztrátám v bitvě na straně československé armády. Došlo k tomu u hory Magura Lipče, kde byla zpravodaji hrubě podceněna přítomnost banderovců a na průzkumu byla skupina mladých, vojenských aspirantů. U kraje lesa na vrcholku kopce se dostali do střetu přímo s Burlakem a jeho lidmi a v následné přestřelce zahynulo šest aspirantů a jeden byl zraněn⁵⁸. Sotňa následně opět unikla a dostala se za naustálých dalších střetů až do prostoru Žiliny. To se již sotňa vyčerpala, rozpadala se a 3. září 1947 na samotě Jánošíkovo se Burlak vzdal československé armádě⁵⁹. Rozbití jeho sotni a zajetí samotného jejího velitele je považováno za největší úspěch naší armády v bojích proti banderovcům. Zajatý Burlak následně spolupracoval s armádou i úřady, byl vytvořen leták s burlakovým podpisem vyzývající zbylé banderovce, aby se vzdali a byl shazován nad československým územím⁶⁰, ale tento postup nezabíral. Burlak byl posléze vydán do Polska, kde byl odsouzen za své zločiny a 7. dubna 1949 popraven zastřelením⁶¹.

⁵⁵ ABS; fond č. 307; inv. j. 307-95-4; Burlakova výpověď

⁵⁶ ABS; fond č. 307; inv. j. 307-95-4; Burlakova výpověď

⁵⁷ FIALA, J.; *Zpráva o akci B*; Praha 1994; str. 116

⁵⁸ Tamtéž; str. 141-146

⁵⁹ Tamtéž; str. 157

⁶⁰ KAUCKÝ, F.; *Ve znamení trojzubce*; Praha 1965; str. 121

⁶¹ FIALA, J.; *Zpráva o akci B*; Praha 1994; str. 154-158

Akce proti banderovcům však pokračovaly nadále. V průběhu července a srpna již začínala armáda zajišťovat území Moravy, neboť se sem začínali dostávat banderovci ze Slovenska. Armáda jako v několika případech na Slovensku vytvořila linii (konkrétně na řece Moravě), která měla zachytit všechny pronikající banderovce. Ale podobně jako na Slovensku neměla tato akce (až na pár ojedinělých případů⁶²) úspěch. Bojovníci UPA se dokázali proplížit či probíjet často tam, kde je armáda nejméně čekala. Proto bylo na jejich chyzení na Moravě zřízeno z příslušníků SNB třináct oddílů po třiceti mužích. Těmto skupinám se přezdívalo „Létací oddíly“ a jejich úkolem bylo těsnější pronásledování banderovců⁶³. Velitelem všech akcí na Moravě byl jmenován brigádní generál František Rakovčík, který dostal na starosti skupinu Sosna, jenž se ještě během září 1947 rozdělila na tři celky – Habr, Palma, Jasan. Ty byly navíc doplněny partyzánským praporem Dub a leteckou průzkumnou jednotkou Ore⁶⁴.

Na počátku září 1947 byl zaznamenán výskyt banderovců v jižních Čechách⁶⁵ (okresy Jindřichův Hradec, Třeboň, Pelhřimov). Armáda si uvědomovala, že je potřeba změnit taktiku, a proto dochází k ještě těsnější spolupráci Sboru národní bezpečnosti a československé armády. Všechny bojovné složky spadají pod vojenské velení a jsou vydány nové rozkazy, které trvají na přísnější kázni v jednotkách a důslednějším sledování nepřítele⁶⁶. Do boje proti banderovcům se zapojují další jednotky armády a posádky SNB, takže na podzim roku 1947 se bojů zúčastnilo již více než deset tisíc osob. Z toho na Slovensku 3613 vojáků a 1852 příslušníků SNB, na Moravě 1084 vojáků a 2265 příslušníků SNB a v Čechách 934 vojáků a 510 příslušníků SNB⁶⁷.

⁶² KAUCKÝ, F.; *Ve znamení trojzubce*; Praha 1965; str. 86-88

⁶³ Historický magazín vysílaný Českou televizí 28.4.2007. Dostupný z (http://www.ct24.cz/porady/historicky_magazin/text/index_view.php?id=213291; 14.5.2007)

⁶⁴ FIALA, J.; *Zpráva o akci B*; Praha 1994; str. 208

⁶⁵ Tamtéž; str. 200

⁶⁶ Především v jednotkách SNB panovala nekázeň a neopatrnost, neboť jeho příslušníci často při hlídkách nahlas rozmlouvali a kouřili, což vedlo k tomu, že je banderovské hlídky včas zaznamenaly.

⁶⁷ FIALA, J.; *Zpráva o akci B*; Praha 1994; str. 200

V září 1947 přichází na Moravu (u obce Jablunkov) nová sotňa. Roman Hrobelskyj, člen OUN a bývalý příslušník Werkschutzu, s sebou přivedl asi třicet členů ze sotni Roman-Brodič. Okamžitě byly zahájeny operace i proti ní, aktivní byla zejména účast leteckého detašmánu Orel. Během svého průchodu Moravou byla sotňa prakticky téměř celá vybita⁶⁸. Další výskyty banderovců jsou hlášeny na různých částech území ČSR, ale již se jedná jen o malé skupiny či dokonce jednotlivce. Velitelství skupiny Rudolf (pověřené potíráním bandrovců v jižních Čechách) v Českých Budějovicích informovalo o tom, že banderovci, kteří se dostali až k státní hranici, jí většinou překračují v oblasti Kaplice, ale někdy i dále na západ⁶⁹.

12. listopadu 1948 se československá vláda usnesla na tom, že banderovci již nepředstavují akutní ohrožení státu a na území ČSR je jich jen malý počet. Proto od 17. listopadu převzalo veškerá bezpečnostní opatření proti banderovcům ministerstvo vnitra⁷⁰. Od té chvíle se dopadením bandrovců zabývali příslušníci SNB. Rozruch způsobený banderovci pomalu a unikal a situace ve státě se normalizovala. Ojedinelé případy výskytu banderovců se přesto vyskytovaly až do konce 40. let. Akce B však skončila.

⁶⁸ KAUCKÝ, F.; *Ve znamení trojzubce*; Praha 1965; str. 64

⁶⁹ Tamtéž; str. 63

⁷⁰ FIALA, J.; *Zpráva o akci B*; Praha 1994; str. 217

5) Chromenko a jeho sotňa

Michajlo Duda, přezdívaný Chromenko, byl jediný velitel sotně, který se dostal na západ. Podle výpovědi zajatých banderovců⁷¹ se jeho sotňa utvářela v jihovýchodním Polsku během roku 1945. Zde také nabrala řadu zkušeností při bojích s polskou armádou. Dne 10. června 1947⁷² se Chromenkova sotňa dostává na československé území, předstihla tak dokonce mnohem známější sotňu Burlak. V počtu 120 lidí a vybavena deseti lehkými kulometry, dvaceti samopaly a dále puškami, pistolemi a granáty⁷³, postupovala sotňa z prostoru Medzilaborců dále na západ. Prošli kolem Prešova, Spišské Nové Vsi až do Nízkých Tater. Podle některých zpráv Chromenko nechával po cestě značky⁷⁴ pro banderovce z jiných sotní, což by vysvětlovalo postup Burlaka po zhruba stejné trase. Pravdou ovšem je, že cesta, kterou se obě sotni ubíraly, byla pro jejich potřeby tou nejlepší variantou.

Začátkem července 1947 došlo k prvním střetům s československou armádou. Že k nim došlo až po měsíci pohybu na našem území lze přisoudit k tomu, že se sotňa Chromenko snažila chovat nenápadně a i když si potraviny obstarávala podobně jako ostatní banderovci loupením, vždy se snažila mít dostatek zásob na několikadenní putování a nemuset tak přepadávat skoro každý den⁷⁵ (jako činila sotňa Burlak). Hned při prvních střetech v prostoru Vernáru byl těžce zraněn samotný Chromenko i jeho zástupce Lahodnyj⁷⁶. Přestože měl Chromenko průstřel plic, nechal se po celý zbytek další cesty nést na nosítkách. Situace je o to více rozporuplná, že všechny ostatní členy sotně nechával její velitel bez milosti střílet, jestliže již nemohli, únavou či kvůli zranění, dále⁷⁷. Krom autority samotného Chromenka lze onu situaci ještě vysvětlit tak, že jen málo banderovců vědělo jak vlastně území Československa vypadá a kterým směrem jít dále. To právě věděl zpravidla jen velitel sotně a možná jeho zástupci, a proto bylo nesení Chromenka na nosítkách pro banderovce v jeho sotni tak důležité⁷⁸.

⁷¹ ABS; fond č. 307; inv. j. 307-94-19; Výslech Ivana Diky

⁷² KAUCKÝ, F.; *Ve znamení trojzubce*; Praha 1965; str. 63

⁷³ ABS; fond č. 307; inv. j. 307-94-20; Výslech Josefa Dimitriwa

⁷⁴ KAUCKÝ, F.; *Ve znamení trojzubce*; Praha 1965; str. 165

⁷⁵ FIALA, J.; *Zpráva o akci B*; Praha 1994; str. 217

⁷⁶ ABS; fond č. 307; inv. j. 307-94-20; Výslech Josefa Dimitriwa

⁷⁷ ABS; fond č. 307; inv. j. 307-94-22; Výslech Bohdana Dobrovského

⁷⁸ FIALA, J.; *Zpráva o akci B*; Praha 1994; str. 214

Přes den členové sotně většinou odpočívali a schovávali se v příhodném terénu, byli prakticky nezjistitelní. Rozptýlení ve skupinkách po šesti až deseti lidech si společně vařili, jak tomu byli zvyklí ze svých dlouhodobých zkušeností s partyzánským způsobem boje a přežití. Samotné loupění prováděla sotňa po setmění, kdy vyslaní zvědi zjistili, zda se v obci neskrývají vojáci či příslušníci SNB či finanční stráže. V případě nehlídaného prostoru, vyrazila do obce deseti až patnáctičlenná skupina banderovců, která vnikla do jednotlivých domů a zabavila potraviny a jiný vhodný materiál. Souběžně s tím banderovci prohlašovali, že bojují za Velkou Ukrajinu a proti komunistům a pokud ještě měli, rozdávali letáky se svým programem. Jestliže se banderovci dostali do konfliktu, urychleně opustili obec. Následně se opět sešli buď na místě, odkud vyrazili na loupež nebo v případě, že se u obce objevili vojáci, byl sraz na místě posledního nocování. Jestliže se někdo opozdil, zanechávali mu jeho druhové značky a ten tak mohl sotňu nalézt. Tento postup nebyl příznačný jenom pro Chromenka, ale i pro všechny ostatní banderovské sotně⁷⁹.

Chromenkův další postup byl zaznamenán na Moravě. 8. srpna 1947⁸⁰. Padesáti až šedesátičlenná skupina překročila Vlárský průsmyk. Jak je patrné, střety s československou armádou na Slovensku zdecimovaly Chromenkovu sotňu na polovinu jejího původního počtu. Přesto přes Moravu prošla sotňa poměrně hladce a bez významějších střetů s armádou, jak potvrdil jeden opožděný banderovec z této sotni, který byl chycen 4. září u Kyjova běžnými občany⁸¹. Velkým štěstím pro Chromenka byla skutečnost, že než armádní velení vybudovalo kordon "Vlára", jehož úkolem bylo obsazení řeky Moravy a která i když nesplnil vložena očekávání armády, tak přece jen díky němu byla polapena řada banderovců.

⁷⁹ MLYNÁRIK, J.; *Osud banderovců a tragédie řeckokatolické církve*; Praha 2005; str. 49

⁸⁰ ABS; fond č. 307; inv. j. 307-94-20; Výslech Josefa Dimitriwa

⁸¹ ABS; fond č. 307; inv. j. 307-94-11; Výslech Wasila Brewka

Vzhledem k vytrvalému postupu Chromenka, se těžiště akcí posunulo více na západ. Velitelství "Sosna" zapojila do akce velké množství sil, spolupracovalo s velitelstvím SNB v Českých Budějovicích "Rudolf" a do boje proti banderovcům nastoupili i partyzáni⁸². Chromenko a jeho druhové byli tou dobou ve velmi špatném fyzickém stavu, trpěli nemocemi a nedostatečnou hygienou⁸³. Přesto stále postupovali dál a snažili se vyhýbat boji. V souvislosti s aktivitami velitelství "Sosna" však dochází k tomu, že se po celou dobu postupu Slovenskem a Moravou soudržná sotňa dělí. Šlo o jediný způsob, jak se dostat přes státní hranice. Členové sotni sami nebo v malých skupinách překonávali hranice především v Čechách jižních (Jindřichův Hradec, České Velenice, Kaplice nad Malší) a západních (Nýrsko, Železná Ruda). Samotný Chromenko byl (stále na nosítkách) přenesen do západního Německa v Železně Rudě⁸⁴.

Chromenko se tak stal jediným velitelem sotni, který se dostal na západ. Za jeho úspěchem stál především fakt, že ze všech sotní byla ta jeho neustále nejvíce vpředu a armádní opatření (rojnice v lesích, letecké průzkumy, zřízení Létacích oddílů, kordon "Vlára") byla zřizována často až po průchodu této sotni. Chromenko navíc dobře věděl, jak na sebe neupozorňovat a v bojích s armádou se nesnažil vítězit, ale pouze získat čas na stažení. Podobně se choval i při loupení v obcích, které navštěvovali jeho banderovci jen jednou za pár dní.

Samotný Chromenko se v americké okupační zóně zotavil a dále hodlal bojovat za myšlenku Velké Ukrajiny. V roce 1950 se vrátil do Sovětského svazu, na Ukrajinu. Zde dále bojoval jako partyzán, ale roku 1955 byl zastřelen při střetu s NKVD⁸⁵.

⁸² FIALA, J.; *Zpráva o akci B*; Praha 1994; str. 205

⁸³ ABS; fond č. 307; inv. j. 307-94-33; Výslech Ivana Hybřínského

⁸⁴ Historický magazín vysílaný Českou televizí 28.4.2007. Dostupný z (http://www.ct24.cz/porady/historicky_magazin/text/index_view.php?id=213291; 14.5.2007)

⁸⁵ Film *Železná sotňa*. Ukrajinský propagandistický film z roku 2008, který vypráví o bojích banderovců. Ti jsou zde vykresleni jako hrdí ochránci ukrajinského lidu, bojující proti krutým Polákům a Sovětům. Dostupný z http://www.youtube.com/watch?v=jyrYN1_Zi_U&feature=related

6) Snaha komunistů o ovládnutí bezpečnostních složek

V době, kdy banderovské sotně postupovaly územím ČSR, zažívala tzv. “třetí republika” složitý vnitropolitický vývoj. Již během druhé světové války bylo jasné, že po skončení bojů se novým významným spojencem Československa stane Sovětský svaz. Myšlenka prezidenta Edvarda Beneše, že se ČSR stane “mostem mezi Východem a Západem⁸⁶” se ale zásadně nenaplnila, neboť čeští komunisté, podlehající sovětskému velení z Moskvy, již plánovali převzetí moci v zemi. Prvním krokem bylo sepsání Košického vládního programu, který definoval jaké politické strany budou od té doby v ČSR povoleny. V českých zemích se jednalo o Komunistickou stranu Československa, Československou stranu národně-socialistickou, Československou sociální demokracii a Československou stranu lidovou, na území Slovenska o Komunistickou stranu Slovenska a Demokratickou stranu. Všechny tyto strany pak byly sloučeny v Národní frontě⁸⁷, koalici, ve které komunisté nepřipouštěli hlas opozice a demokratické strany tak jen těžce (nebo vůbec) prosazovaly svůj názor.

Prezident Beneš trval na volbách co nejdříve po skončení války. Taková situace ovšem nevyhovovala komunistům, kteří se ještě zdaleka necítili být natolik silní, aby vedli přesvědčivou volební kampaň. V nově vytvořených Národních výborech (NV) se totiž snažili prosadit své lidi a pomocí nich zvětšit mocenský vliv a zlikvidovat své odpůrce. Příkladem může být situace v Plzni, kdy se po skončení druhé světové války do města vraceli komunisté osvobození z koncentračního tábora Buchenwald a mediálně využívali „nálepku“ politických vězňů. Ve volbách v roce 1946 pak zvítězili, ale při volbě primátora daly nekomunistické strany společně přednost národnímu socialistovi Karlu Křepinskému. Komunisté ihned zahájili štvavou kampaň proti paktování se nekomunistických stran a uspořádali 28. června 1946 demonstraci, které se zúčastnilo 20 000 dělníků ze Škodových závodů. Ti pod vedením komunistických funkcionářů vtrhli na radnici a donutili Křepinského předat funkci svému náměstkovi, komunistovi Josefu Ullrichovi⁸⁸.

⁸⁶ KAPLAN, K.; Československo v poválečné Evropě; Praha 2004; str. 24

⁸⁷ VEBER, V.; *Osudové únorové dny 1948*; Praha 2008; str. 243

⁸⁸ ŠLOUF, J.; *Studie v MZK: Krajské vedení KSČ na Plzeňsku v letech 1945-1948*; Plzeň 2009; str. 299

Volby byly naplánovány na květen 1946 a samotná kampaň započala v březnu toho roku⁸⁹. Všechny strany do svých předvolebních slibů zapracovaly rychlé vyřešení problému nejen s banderovci, ale i dalšími poválečnými živly. 26. května se pak uskutečnily volby, které s velkým přehledem (40% všech hlasů) vyhrály komunisté. Co jim však vadilo a mohlo klást překážky do budoucna byl volební výsledek Demokratické strany Slovenska, která komunisty na Slovensku porazila a jen díky celostátnímu sečtení výsledku KSČ vyhrála⁹⁰. Tento problém si komunistické vedení uvědomovalo a po jmenování vlády v čele s Klementem Gottwaldem a převzetí klíčových ministerstev, započala kampaň proti slovenským demokratům.

Nejdříve však docházelo ke změnám v bezpečnostních složkách. Na nich se politická situace projevila velmi výrazně a průchod banderovců umožnil komunistům provést v těchto orgánech potřebné změny. V souvislosti s ohrožením ze strany banderovců a dalších válečných zločinců, docházelo již před volbami k navýšení počtu lidí v bojových složkách. Nově vytvořený Sbor národní bezpečnosti, jenž nahradil dřívější policii a četnictvo, byl pod vlivem ministerstva vnitra vedeného komunisty (stejně tak i armáda pod ministerstvem národní obrany)⁹¹. Ti také do jeho jednotlivých útvarů prosazovali co nejvíce svých lidí, eventuelně bezpartajních důstojníků. Mimo jejich vliv sice částečně byla Finanční stráž, kde převažovali národní socialisté, ale tomu se komunisté rozhodli zabránit vytvořením pohraničních pluků SNB, které měly FS nahradit. Jasný příklad za všechny je pluk SNB “Slovensko”, který byl na Slovensko vyslaný do boje proti banderovcům a jenž na území zůstal ještě dlouho poté, co opadlo ohrožení⁹². Zároveň vedle zpravodajských, zřízena i funkce osvětových důstojníků, kteří v rámci svých povinností prováděli propagandu.

Taková opatření pochopitelně narazila na odpor nekomunistických stran, které se proti takové politice ostře ohradily a sepsaly komunistické straně své požadavky ohledně její práce v bezpečnostních složkách.

⁸⁹ KAPLAN, K.; Československo v poválečné Evropě; Praha 2004; str. 167

⁹⁰ Demokratická strana Slovenska získala téměř 70% všech hlasů slovenských občanů.

⁹¹ KAPLAN, K.; Československo v poválečné Evropě; Praha 2004; str. 90

⁹² Pluk SNB “Slovensko” zůstal na Slovensku až do únorových událostí roku 1948. Během nich se pesunul do Prahy. (FIALA, J.; *Zpráva o akci B*; Praha 1994; str. 217

Na podzim 1947 ostatní strany NF podrobily KSČ ostré kritice v souvislosti se zásahy proti banderovcům, kdy obvinily armádu a SNB z neschopnosti⁹³. Jako příčinu uváděly změny, které komunisté v těchto složkách provádějí. Rovněž vládla nespokojenost nad zapojením partyzánů do bojových akcí⁹⁴, neboť nekomunistické strany se obávaly jejich využití KSČ jako nástroje síly. Komunisté se bránili především slovy o domácí reakci, která brání účinnému zasahování proti banderovcům. Tento nepravdivý argument pak ve velké míře rozvinuli při dalších čistkách po únoru 1948.

Komunisté si uvědomovali odpor, který se proti nim zvedal a sjednocoval, a proto se rozhodli spojit se s prokomunistickým křídlem sociální demokracie vedené Zdeňkem Fierlingerem. Komunisté nakonec demokratickým stranám ustoupili, ale změny, které provedly, byly spíše kosmetického charakteru⁹⁵. Nespokojené nekomunistické strany se s těmito zásahy KSČ stále nehodlaly smířit a vše nakonec dospělo k vládní krizi v únoru 1948.

⁹³ FIALA, J.; *Zpráva o akci B*; Praha 1994; str. 215-216

⁹⁴ Tamtéž; str. 177

⁹⁵ KAPLAN, K.; *Československo v poválečné Evropě*; Praha 2004; str. 56

7) Propaganda státu a banderovců

Jak už bylo napsáno, banderovci se neustále snažili o to, aby je veřejnost i světové vlády braly jako bojovníky proti komunismu a za nezávislou Ukrajinu. Taková image nemohla pochopitelně fungovat v Sovětském svazu a ani v Polsku, kde banderovci měli na svědomí velký počet obětí⁹⁶. Naopak Československo bylo zemí, kde kromě několika ojedinělých vpádů v roce 1945 nebylo banderovců širšího povědomí a komunistická strana zde ještě netřímala veškerou moc. Proto kromě svého primárního cíle, dostat se na západ, měli banderovci za úkol provádět propagandistickou činnost.

Ta spočívala především v rozmluvě s místním obyvatelstvem a vysvětlením cílů a ideálů, za které ukrajinští nacionalisté bojují. Kontakt tohoto druhu probíhal tím stylem, že vesničané byli ozbrojenými banderovci vyhnáni na náves, případně do budovy Sokola či jiného vhodného stavení a zde jim většinou velitel sotni nebo jeho zástupce přečetl jednotlivé body programu OUN a UPA⁹⁷. Hlavními rysy těchto rozmluv (a kterýchkoliv dalších debat s československým obyvatelstvem) bylo varování před bolševismem a neochvějná víra v třetí světovou válku. S přibývajícím směrem na západ a s neustále se zvyšujícím se tlakem československé armády, propaganda banderovců poté slábla.

Pro posílení a zdůraznění svých myšlenek i jinde, než jen ve vsích, které navštěvovali, dávali banderovci do oběhu letáky se svým programem a ve výjimečných případech i s kreslenými vtipy. Ve většině případů byly psány špatnou češtinou, pokud neměla sotňa štěstí a nedostaly se k ní materiály vytisknuté OUN v Německu, Rakousku či Československu, kde působila její civilní síť⁹⁸.

V neposlední řadě se banderovci snažili vylepšit svůj obraz svým vlastním chováním. To zahrnovalo například vydávání směnek po svých loupeživých nájezdech do vesnic a samot s tím, že je proplatí banka. Mnohdy i zaplatili, ale spíše než československé koruny vlastnili polské zloté.

⁹⁶ Odhaduje se, že banderovci mají na svědomí více jak 100 000 lidských životů.

⁹⁷ FIALA, J.; *Zpráva o akci B*; Praha 1994; str. 58-62

⁹⁸ Civilní síť OUN pomáhala banderovcům vydáváním falešných dokladů, obstaráváním peněz a jejich bezpečnou dopravou za hranice. Přesto se nedá říct, že by její činnost byla tak masová a účinná, jak udávala komunistická strana. Představu jakou měla KSČ o civilní síti můžeme vidět v seriálu *30 případů majora Zemana* (4/30; Rubínové kříže).

Ke znásilnění (alespoň dle záznamů) vůbec nedocházelo⁹⁹, kromě jedné výjimky, které později litoval i Burlak. Právě ten propouštěl zajaté příslušníky československé armády s tím, ať proti jeho sotni dále nebojují a nechají jej v poklidu dále projít. Právě tento obraz, uštvaných, utrápených bojovníků proti komunismu, se snažili banderovci vytvořit a často jim v tomto ohledu noviny přitakávaly¹⁰⁰.

Nebyly to ale jen banderovci, kdo se snažil využít propagandy. Rudé právo, Svobodné slovo a ostatní tehdejší periodika přinášely krom informací o bojových střetech i různé názory na banderovce a jejich hnutí. Obyvatelstvo tak bylo konfrontováno s několika variantami, přičemž se asi nejvýrazněji střetávala tvrzení, že:

- Banderovci jsou fašističtí vrazi, násilníci a lupiči, kteří se snaží destabilizovat režim v socialistických státech a probojovat se na západ, kde se mohou spojit s imperialisty.
- Banderovci jsou bojovníci proti komunismu, kteří se snaží co nejpokojněji projít přes naše území na západ a dostat se tak zpod ruky bolševismu.

Jak je vidno, obě tvrzení v sobě obsahují část pravdy i část lži. Avšak československé obyvatelstvo se na základě těchto informací ve většině případů přiklonilo k jedné z variant. Byly zaznamenány případy, kdy domácí obyvatelstvo banderovce podpořilo, i když už tehdy bylo těžké určit, kdo tak učinil pod výhrůžkou zbraní a kdo s ukrajinskými nacionalisty skutečně sympatizoval. Je však jasné, že čím více postupovali banderovci na západ, tím méně ochotné obyvatelstvo bylo. Šlo především o to, že už nějakou dobu díky tisku a rozhlasu věděli o jejich počínání a bojích s československou armádou, které přinesly ztráty. Místní velitelství navíc neustále vyzývala k hlášení polohy banderovců, neboť jejich vlastní zpravodajská síť nebyla dostatečně schopna monitorovat jejich pohyb.

⁹⁹ FIALA, J.; *Zpráva o akci B*; Praha 1994; str. 179

¹⁰⁰ Tamtéž; str. 175-17

Především na Moravě a v Čechách bylo obyvatelstvo velmi aktivní, dokonce se vyskytly i samostatné pokusy o zadržení¹⁰¹ a i díky němu měly naše bezpečnostní složky jednodušší práci při chytání banderovců.

Samozřejmě, že ne vždy byla realita takto ideální, obyvatelé často nic nenahlásili ze strachu z pomsty banderovců nebo z čiré lenosti jít několik kilometrů na služebnu SNB. Mnohdy dali vědět až ráno (neboť banderovci přicházeli v noci) a to již nepřátelská skupina mohla být o mnoho kilometrů dále. Přesto byl přístup obyvatelstva na konci Akce “B” ohodnocen jako příkladný¹⁰².

Propaganda současně probíhala i v armádě a SNB. Osvětoví důstojníci se snažili vojákům vysvětlit proti komu bojují a jaký je cíl nepřítele. Vzhledem k tomu, že valná část těchto důstojníků byli komunisté, docházelo zde ke zneužití pravomoci a do těchto (dle zákona) apolitických orgánů přicházeli hlásat doktrínu komunistické strany. Ti, kteří proti takovému zasahování pozvedli hlas, se dostali do zorného pole komunistů, kteří neváhali takové lidi buď propustit či nahradit někým vhodnějším. V masivnějším měřítku k takovýmto krokům ale přistoupili až po únoru 1948, kdy se již nemuseli ohlížet na názor ostatních stran NF.

Stát měl tedy nad banderovci evidentní (a samozřejmě) převahu v propagandě. Navíc možnosti ukrajinských nacionalistů s přibývajícimi kroky slábly, na území jižních a západních Čech bylo již vyloženě hazardem kdesi na vesnicích hlásat myšlenky samostatné Ukrajiny. Skupiny byly jednak malé, několikačlenné, jednak obyvatelstvo již vědělo, že jde o lupiče a vrahy. Dobrovolného poskytnutí pomoci se tak banderovci dočkali jen od některých lidí, kteří byli do oblasti západního pohraničí přesídlení z východu. Rozhodně ale nesmíme opomenout fakt, že především komunisté, hrozbu banderovců velmi nadsadili a značně překroutili i jejich cíle a ideály. Pravda rozhodně nebyla černobílá, což bylo pro tehdejšího člověka velmi těžce rozpoznatelné.

¹⁰¹ KAUCKÝ, F.; *Ve znamení trojzubce*; Praha 1965; str. 107

¹⁰² Tamtéž; str. 165

8) Banderovci a západní Čechy

Vzhledem k aktivnímu přístupu československé armády a SNB, byl valná většina banderovců zneškodněna před dosažením vysněného cíle v západním Německu. Sotně Burlak, Chromenko a Roman-Brodič byly z více než 75% zlikvidovány¹⁰³ a jejich příslušníci zajati nebo zabití. Zbytky z těchto rozbitých sotní se poté pokoušely samostatně dostat na Západ, což se jim příliš nedařilo. Co se týče konkrétních čísel, tak z necelých 500 banderovců, kteří se pokoušeli přejít přes naše území, jich uspělo zhruba 150¹⁰⁴. Přesná čísla chybí, neboť banderovci často nepozorovaně proklouzly přes hraniční pásmo a o jejich úspěšném přechodu se dozvídali příslušníci pohraniční stráže až z rozhovorů s Němci a Američany na druhé straně hranice¹⁰⁵.

Přes Moravu se banderovci dostali do jižních Čech, kde se také většina z při svých přesunech zdržovala a kde proti nim zasahovalo velitelství SNB „Rudolf“. Před bezpečnostními jednotkami banderovci utíkali, snažili se dostat na jih či jihozápad, kde státní hranici překračovali nejčastěji. Přesto byl do boje proti banderovcům povolán SNB útvar 9166 Plzeň¹⁰⁶. Jeho úkolem bylo hlídat sever prostoru, kde operovaly útvary velitelství „Rudolf“. Zároveň veškeré ostatní útvary SNB sledovaly jakékoli možné známky po přítomnosti banderovců. V souvislosti s tím, že mnoho banderovců využívalo uniforem po padlých československých vojácích či příslušnících SNB¹⁰⁷, došlo několikrát k mýlce a naše jednotky či obyvatelstvo považovaly vlastní lidi za banderovce. Proto často došlo k nahlášení falešných zpráv, které musel SNB prověřit¹⁰⁸.

Hlavní přínos jednotek v západních Čechách tedy spočíval , kromě zvýšené strážní služby na hranicích, ve zjišťování informací o hranici přeběhnuvších banderovcích. Ale i zde, v rozhovorech s Američany a Němci, docházelo k mýlce, ovšem nemůže s jistotou potvrdit zda úmyslné či ne.

¹⁰³ FIALA, J.; *Zpráva o akci B*; Praha 1994; str. 210-211

¹⁰⁴ ABS; fond č. 307; inv. j. 307-104-2; Situace banderovců v říjnu 1947

¹⁰⁵ ABS; fond č. 307; inv. j. 307-49-2; Útvar SNB 9600 Praha – rozhovor s něm. pohraničником

¹⁰⁶ ABS; fond č. 307; inv. j. 307-103-5; Jak zakročit proti UPA v roce 1947 (pokyny SNB)

¹⁰⁷ FIALA, J.; *Zpráva o akci B*; Praha 1994; str. 60

¹⁰⁸ ABS; fond č. 307; inv. j. 307-103-5; Jak zakročit proti UPA v roce 1947 (pokyny SNB)

K 17.9. 1947 měli Američané ve své okupační zóně internováno asi 300 osob pokládaných za banderovce. Tyto jednotky byly soustředěny především v Pasově a Řezně¹⁰⁹, odkud se údajně posílali dál. Počet banderovců se pak musel nutně ještě zvýšit v roce 1948, kdy ministerstvo vnitra, již bez pomoci armády, nedokázalo zabránit asi 200 banderovcům v průchodu na Západ¹¹⁰. Nutno říct, že šlo jen o malé skupinky, které nepředstavovaly vážné ohrožení naší země, ale i tak došlo k další řadě škod a ztrát na majetku.

Veškerá opatření ze strany SNB proti banderovcům byla definitivně zrušena

2. března 1949, kdy major Vacek jménem ministra vnitra uznal, že opatření pozbyla praktického významu¹¹¹.

¹⁰⁹ ABS; fond č. 307; inv. j. 307-49-2; Útvar SNB 9600 Praha – rozhovor s něm. pohraničником

¹¹⁰ MLYNÁRIK, J.; *Osud banderovců a tragédie řeckokatolické církve*; Praha 2005; str. 22

¹¹¹ ABS; fond č. 307; inv. j. 307-107-1; Podklady pro sestavení zpravodajského přehledu SNB

9) Závěr

Cílem práce bylo blíže se podívat na problematiku ukrajinského nacionalismu a zjistit, jak se projevil v poválečných letech v Československu. Akce "B" byla prvním a zároveň posledním vystoupením československých bojových složek proti narušitelům našich hranic a můžeme konstatovat, že to byla akce úspěšná. Žádná z pronikajících sotní se nedostala do americké okupační zóny v celku, všechny se nakonec musely rozdělit, aby dokázaly projít střeženým územím. Otázku, kterou si můžeme klást (stejně jako tehdy naši předkové) je, zda bylo opravdu nutné s banderovci válčit, když jejich cílem bylo pouze projít naším územím. Objektivně ale musíme připustit, že i pár stovek banderovců napáchalo značné škody a jej jen otázkou, jestli by nebyly vyšší, kdyby ukrajinští nacionalisté dostali volný prostor. Celková suma utracená v boji proti banderovcům činí na tehdejší dobu úctyhodných 75 miliónů Kčs.

Těžiště bojů spočívalo především na východním Slovensku a v západních Čechách se byli banderovci spatřeni většinou až v okamžiku, kdy překračovali státní hranici. Je možné, ba více než pravděpodobné, že k některým střetům určitě muselo dojít, ovšem bez pramenné základny se můžeme jen domnívat, co přesně se tehdy na území západních Čech dělo. Velké množství materiálu stále čeká v archivu bezpečnostních složek na své roztřídění a téma banderovců má spoustu dalších možností k bádání. Zajímavé by mohlo být bližší prozkoumání osudů banderovců po překročení našich hranic nebo do jaké míry opravdu s banderovci spolupracovala řeckokatolická církev. Na budoucí badatele zde čeká výzva v podobě nánosu komunistické propagandy, kterou je třeba z těchto informací setřít.

Pro bližší představu jsem se ve své práci věnoval Michajlovi Dudovi - Chromenkovi. Tento vysoškolsky vzdělaný, ale krutý a bezcitný člověk, byl fanaticky oddán myšlence "Velké Ukrajiny" a jen díky své autoritě (vynucené silou) a odhodlání jeho mužů, se dokázal dostat do americké okupační zóny v Německu. Pokud však hovoříme o jeho překročení jako o "úspěchu", musíme si uvědomit, že tři čtvrtiny jeho mužů zaplatilo zajetím či životem, aby se on na Západ dostal. Ve svém fanatickém boji Chromenko neustal, zemřel později na Ukrajině při přestřelce s příslušníky NKVD.

Banderovci byli považováni za nepřítel, ale jejich význam se vytrácí. Příčinnou je zřejmě chaos, který po druhé světové válce u nás i jinde v Evropě panoval, a kdy kromě banderovců zde byl především problém s odsunem Němců

a potrestáním zrádců a kolaborantů. Situace se snažily využít všechny volební strany, ale neúspěšněji si, jak známe z dějin, vedli komunisté. Právě jejich oddíly SNB, které při bojích s banderovci regulární armádě mnohdy spíše překážely, sehrály svou úlohu v únoru 1948 i v měsících a letech po něm.

Ač je u nás téma banderovců ve "stínu" české historie, dochází přece jen k změnám, jako je například nedávno vydaný dokument televizního studia Ostrava od Martina Pekárka a Aleše Koudely. Ale jako vždy v souvislosti se Stepanem Banderou a jeho bojovníky, je zde vidět rozporuplnost tématu. Šlo opravdu o bojovníky za nezávislost Ukrajiny, kteří neměli jinou možnost než sáhnout po zbraních nebo o sprosté vrahy a lupiče? Můžeme zde vidět částečnou paralelu s osudy bratrů Mašínů a Milana Paumera a nabízí se nám zde otázka. Jak daleko je možné zajít při boji za svobodu?

10) Resumé

This work deals with Ukrainian nationalism and just after the World War II, when the occupied territory to set up guerrilla units from among the Ukrainians. These units bore the name of the Ukrainian Insurgent Army, or Banderivtsi, according to Stepan Bandera their leader. Together with civilian networks called Liberation Organization tried to Ukraine on the territory corresponding to today's western Ukraine and southeastern Poland, Slovakia, the eastern part to create a separate state. Their efforts met with indifference of world powers, especially the Soviet Union, which denied the existence of an independent Ukraine. Red Army and NKVD units evolved in Banderivtsi pressure, which resulted in the departure of the West, where he lived in Munich, the commander of Bandera. They stood in the way post-war Czechoslovakia, Ukrainian partisans who was planning to stop the procedure. operation called Action B was largely successful, the West has received only a minimum of Ukrainians.

In addition to this general acquaintance with Ukrainian nationalism is engaged in propaganda work and activities of the Communist Party of Czechoslovakia, the Nationalists used the procedure in the path to power. The author also notes of West Bohemia, as the last obstacle that stood in the way of Ukrainian nationalists to freedom.

A separate chapter consists of describing and monitoring the group of Chromenko who came across Czechoslovakia to Munich.

The conclusion summarizes the findings. Author Nationalists strongly condemns the practice, although it is in the context of their historical experience to understand their reasons. For a more comprehensive study recommends the study of sources in the archives.

Klíčová slova

Stepan Bandera - banderovci – Chromenko – Akce B – Československo 1946/47

Keywords

Stepan Bandera - Banderivtsi - Chromenko - Action B - Czechoslovakia 1946/47

11) Prameny a literatura

Prameny

Ústav pro studium totalitních režimů; Archiv bezpečnostních složek; fond č. 307 – banderovci;

- inv. j. č. 307 – 49 – 2 (Útvar SNB 9600 Praha – rozhovor s něm. pohraničником)
- 307 – 94 – 11 (Výslech Wasila Brewka)
- 307 – 94 – 19 (Výslech Ivana Diky)
- 307 – 94 – 20 (Výslech Josefa Dimitriwa)
- 307 – 94 – 22 (Výslech Bohdana Dobrivskiho)
- 307 – 94 – 33 (Výslech Ivana Hybřinského)
- 307 – 95 – 4 (Burlakova výpověď)
- 307 – 103 – 5 (Jak zakročit proti UPA v roce 1947 – pokyny SNB)
- 307 – 104 – 2 (Popis situace banderovských jednotek v říjnu 1947)
- 307 – 104 – 14 (Zpráva SNB o něm. novinách, kde se psalo o zadržených banderovcích v Bavorsku)
- 307 – 107 – 1 (Podklady pro sestavení zpravodajského přehledu SNB)
- 307 – 143 -1(Burlakova výpověď)

Literatura

AUSKÝ, S.; *Dobrovolníci. Evropská politika a druhá světová válka*; Praha 2007; 280 str.; ISBN 978-80-7229-177-9

FIALA, J.; *Zpráva o akci B*; Praha 1994; 255 str.; ISBN 80-7021-066-4

CHŇOUPEK, B.; *Banderovci*; Bratislava 1989; 566 str.; ISBN 80-221-0007-2

KAPLAN, K.; *5 kapitol o únoru*; Brno 1997; 557 str.; ISBN 80-85765-73-X

KAPLAN, K.; *Československo v poválečné Evropě*; Praha 2004; 407 str.; ISBN 80-246-0655-0

KAUCKÝ, F.; *Ve znamení trojzubce*; Praha 1965; 167 str.

MAGOCSI, P.; *Historical Atlas of East Central Europe*; Toronto 1995; 274 str.; ISBN 0-295-98146-6

MLYNÁRIK, J.; *Osud banderovců a tragédie řeckokatolické církve*; Praha 2005; 95 str.; ISBN 80-7277-204-X

SYRUČEK, M.; *Banderovci – hrdinové, nebo bandité?*; Praha 2008; 153 str.; ISBN 978-80-7250-433-6

ŠLOUF, J.; *Studie v MZK (XLIV): Krajské vedení KSČ na Plzeňsku v letech 1945-1948*; Plzeň 2009; 101 str.

VEBER, V.; *Osudové únorové dny 1948*; Praha 2008; 426 str.; ISBN 978-80-7106-941-6

WILLAMSON, G.; *Věrnost je mou ctí. Osobní výpovědi bývalých příslušníků jednotek SS*; Praha 1999; 192 str.; 80-7237-046-4

Jiné zdroje

Akce B – propagandistický film, který líčí boje československé armády a SNB proti banderovcům (konkrétně proti sotni Burlak). Československo 1951; 92 min.; režie Josef Mach.

Historický magazín vysílaný Českou televizí 28.4.2007 dostupný z (http://www.ct24.cz/porady/historicky_magazin/text/index_view.php?id=213291; 14.5.2007)

Banderovci. Dokument České televize odvysílaný 5. května 2011. Dostupný z (<http://www.ceskatelevize.cz/porady/10267432275-banderovci/>)

13) Přílohy

Seznam příloh

- Příloha č. 1 fotografie Stepana Bandery
- Příloha č. 2 banderovský propagační leták
- Příloha č. 3 banderovský propagační leták
- Příloha č. 4 fotografie zajatých banderovců
v americké okupační zóně v Německu. Chromenko stojí v první řadě, druhý zleva.
- Příloha č. 5 výslech Štefana Kibaly, který
jmenuje členy sotně Chromenko
- Příloha č. 6 instrukce SNB ohledně opatření proti banderovcům
v Čechách
- Příloha č. 7 zaznamenaný rozhovor mezi hlídkou SNB a členem
německé finanční stráže
- Příloha č. 8 zrušení opatření proti banderovcům

Příloha č. 1

Příloha č. 2

Пříloha č. 3

Пříloha č. 4

Protokol,

spísaný dňa 18.VI.1947

s Kibala Štefanom - pseudo Prut.

Vec : Ilegálne prekročenie hraníc, príslušník UPA - šetrenie.
Menovaný bol napomenutý, aby na kladené mu otázky odpovedal podľa pravdy.

Generálne:

nerodený : 22.XII.1928 Uluč,
okr. Bereziw / Poľsko/,
príslušný : tantiez,
národnosti : ukrajinskej,
náboženstva : gr.kat.,
stav : slobodný,

škol.vzdelanie: 4. tr. ľud. školy,
hovori : ukrajinský,
trestený : nebol,
zamestnanie : roľník,

Posledné bydlisko : Uluč č.d. 12, okr. Bereziw / Poľsko/.

Vypovedá:

1./ Kedy a za jakým účelom ste prešli čsl. - poľskú hranicu ?

Čsl.-poľskú hranicu som prešiel v priestore obce Solinka /Poľsko/ smerom na obec Telepovec, okr. Snina, hranicu som prešiel nevediac, niekoľko som sa chcel dostať k poľskym vojakom, niekoľko som ale zbludil, dostal som sa až do obce Hostovice, okr. Snina, kde som bol zaistený voj. hliadkou.

2./ Mal ste spojenie s benderovcami, u ktorej sotni a jakú funkciu ste vykonával ?

Spojenie s benderovcami som mal a bol som príslušníkom sotni Chrcmenko, vo funkcii, ako obyčajný strelec.

3./ Koho poznáte zo sotni Chrcmenko ?

- 1./ Chrcmenko - pseudo / meno neznáme / je veliteľom sotni,
- 2./ Lshydnij - pseudo / pravé meno neviem / je zástupca sotenného,
- 3./ Zoria - pseudo / pravé meno neviem / je propagandistom,
- 4./ Sokolenko - pseudo / pravé meno neviem / je buncuzný,
- 5./ Orlenko - pseudo / pravé meno neviem / je sanitárom,
- 6./ Zirka - pseudo / pravé meno neviem / je sanitárom,
- 7./ Bartel - pseudo / pravé meno neviem / je veliteľ 1. čoty,
- 8./ Zelezniak - pseudo / pravé meno neviem / je veliteľ 2. čoty,
- 9./ Kalina - pseudo / pravé meno neviem / je rojový u 1. čoty,
- 10./ Czumák - pseudo / pravé meno neviem / je rojový u 2. čoty,
- 11./ Doza - pseudo / pravé meno neviem / je rojový u 1. čoty,
- 12./ Szwirk - pseudo / pravé meno neviem / je rojový u 1. čoty,
- 13./ Rubacz - pseudo / pravé meno neviem / je rojový u 2. čoty,
- 14./ Czornyj - pseudo / pravé meno neviem / je rojový u 3. čoty,
- 15./ Žurba - pseudo / pravé meno neviem / je rojový u 2. čoty,
- 16./ Štupák - pseudo / pravé meno neviem / je rojový u 2. čoty,
- 17./ Karlito - pseudo / pravé meno neviem / je veliteľ SB,
- 18./ Buryj - pseudo / pravé meno neviem / je zástupca veliteľa SB,
- 19./ Arčak - pseudo / pravé meno neviem / je strelec u SB,

2199

- 20./ Kruk - pseudo / pravé meno neviem / je strelec u SB,
- 21./ Swizi - pseudo / pravé meno neviem / je strelec u SB,
- 22./ Bystryj - pseudo / pravé meno neviem / je strelec u SB,
- 23./ Ferko - pseudo / pravé meno neviem / je strelec u SB,
- 24./ Jiz - pseudo / pravé meno neviem / je strelec u SB,
- 25./ Fawlik - pseudo / pravé meno neviem / je strelec u SB,
- 26./ Wanka - pseudo / pravé meno neviem / je strelec u SB,
- 27./ Chybryj - pseudo / pravé meno neviem / je strelec u 1. coty,
- 28./ Sliwka - pseudo / pravé meno neviem / je strelec u 1. coty,
- 29./ Honta - pseudo / pravé meno neviem / je strelec u 1. coty,
- 30./ Lips - pseudo / pravé meno neviem / je strelec u 1. coty,
- 31./ Karmeluk - pseudo / pravé meno neviem / je strelec u 1. coty,
- 32./ Wilcha - pseudo / pravé meno neviem / je strelec u 1. coty,
- 33./ Suhaj - pseudo / pravé meno neviem / je strelec u 1. coty,
- 34./ Smrk - pseudo / pravé meno neviem / je strelec u 1. coty,
- 35./ Makar - pseudo / pravé meno neviem / je strelec u 1. coty,
- 36./ Mohyla - pseudo / pravé meno neviem / je strelec u 1. coty,
- 37./ Ihor - pseudo / pravé meno neviem / je strelec u 1. coty,
- 38./ Pitkova - pseudo / pravé meno neviem / je strelec u 1. coty,
- 39./ Kaga - pseudo / pravé meno neviem / je strelec u 1. coty,
- 40./ Dubok - pseudo / pravé meno neviem / je strelec u 1. coty,
- 41./ Jar - pseudo / pravé meno neviem / je strelec u 1. coty,
- 42./ Retka - pseudo / pravé meno neviem / je strelec u 1. coty,
- 43./ Kruk - pseudo / pravé meno neviem / je strelec u 1. coty,
- 44./ Hrab - pseudo / pravé meno neviem / je strelec u 1. coty,
- 45./ Billyj - pseudo / pravé meno neviem / je strelec u 1. coty,
- 46./ Czujnyj - pseudo / pravé meno neviem / je strelec u 1. coty,
- 47./ Lewko - pseudo / pravé meno neviem / je strelec u 1. coty,
- 48./ Bryn - pseudo / pravé meno neviem / je strelec u 1. coty,
- 49./ Nestor - pseudo / pravé meno neviem / je strelec u 1. coty,
- 50./ Zjac - pseudo / pravé meno neviem / je strelec u 1. coty,
- 51./ Smylij - pseudo / pravé meno neviem / je strelec u 1. coty,
- 52./ Husek - pseudo / pravé meno neviem / je strelec u 1. coty,
- 53./ Ostryj - pseudo / pravé meno neviem / je strelec u 1. coty,
- 54./ Nywa - pseudo / pravé meno neviem / je strelec u 1. coty,
- 55./ Szwejko - pseudo / pravé meno neviem / je strelec u 1. coty,
- 56./ Rubacha - pseudo / pravé meno neviem / je strelec u 2. coty,
- 57./ Rubec - pseudo / pravé meno neviem / je strelec u 2. coty,
- 58./ Derkacz - pseudo / pravé meno neviem / je strelec u 2. coty,
- 59./ Nazar - pseudo / pravé meno neviem / je strelec u 2. coty,
- 60./ Zazala - pseudo / pravé meno neviem / je strelec u 2. coty,
- 61./ Hrusza - pseudo / pravé meno neviem / je strelec u 2. coty,
- 62./ Javyr - pseudo / pravé meno neviem / je strelec u 2. coty,
- 63./ Keryj - pseudo / pravé meno neviem / je strelec u 2. coty,
- 64./ Resz - pseudo / pravé meno neviem / je strelec u 2. coty,
- 65./ Chruszcz - pseudo / pravé meno neviem / je strelec u 2. coty,
- 66./ Dub - pseudo / pravé meno neviem / je strelec u 2. coty,
- 67./ Lybka - pseudo / pravé meno neviem / je strelec u 2. coty,
- 68./ Kasztan - pseudo / pravé meno neviem / je strelec u 2. coty,
- 69./ Kruk - pseudo / pravé meno neviem / je strelec u 2. coty,
- 70./ Bohdan - pseudo / pravé meno neviem / je strelec u 2. coty,
- 71./ Solovyj - pseudo / pravé meno neviem / je strelec u 2. coty,
- 72./ Jaruszenko - pseudo / pravé meno neviem / je strelec u 2. coty,
- 73./ Bysz - pseudo / pravé meno neviem / je strelec u 2. coty,
- 74./ Kuzak - pseudo / pravé meno neviem / je strelec u 2. coty,
- 75./ Pansz - pseudo / pravé meno neviem / je strelec u 2. coty,
- 76./ Prylatyj - pseudo / pravé meno neviem / je strelec u 2. coty,
- 77./ Sawuk - pseudo / pravé meno neviem / je strelec u 2. coty,

4. / Od kedy ste bol u sotni Chornenk⁰, v ktorej čote a v ktorom roji ?

U sotni Chramenko som bol od 28. XI. 1946, keď ma Sobrali benderovci do svojich radov. Bol som u coty Bartel / 1 cota / v 1 roji.

5./ V ktorom priestore operoval sotna Chramenko ?

Sotna Chramenko operovala v priestore obcí Foreby, Ruta, Jawornik, Jasenow, Wolocz, Dobra / Polsko/. V tomto priestore sotna Chramenko sa najviac zdržiavala.

6./ Ako je sotna Chramenko vyzbrojená a vystrojená ?

Sotna Chramenko je vyzbrojená LG / Diechterewa/, automatickymi, ktoré majú len veliteľia a puškami nemeckého a ruského pôvodu. Ďalšie zbrane nemá.

7./ Koľko krát bola sotna Chramenko na území ČSR a v ktorom priestore ?

Sotna Chramenko na území ČSR nebola ani jeden raz.

8./ Koho poznáte na území ČSR, kto pracoval v prospech bán UPA ?

Nepoznám nikoho, kto by bol pracoval na území ČSR v prospech bán UPA.

9./ Odkiaľ si zadovážuje sotna Chramenko proviant ?

Sotna Chramenko proviant si zaobstaráva rabovaním od civ. obyvateľstva.

10./ Kde sa zdržiavala sotna Chramenko v tom čase, keď ste od nej ušli ?

Sotna Chramenko, keď som ja od nej ušiel zdržiavala sa v priestore obcí Turcpnik / Polsko/.

11./ Sú Vaše výpovede správne zapísané a čo máte k podotknutiu ?

Moje výpovede sú správne zapísané a k podotknutiu nič nemám.

Protokol ukončený, prečítaný a podpísaný.

H. H. H. H.

Vysetrujúci :

Kidara Gnepran

Vystreň :

SNB-útvár 9600 Praha 73
pošt.schránka 40.

V Praze dne 2.září 1947.

Č.j. I-1192 taj./1947.

Věc : Benderovci - bezpečnostní
opatření v Čechách.

I. Všeobecně.

Podle posledních zpráv podařilo se menším částem benderovských tlup projít Moravou a dostaly se až do Čech. Pravděpodobně se budou snažit dostat se až do americké okupační zony v Německu.

II. Úkol.

Ministerstvo vnitra / Hlavní velitelství SNB ukládá pohraničním útvarům SNB v Čechách bezpodmínečně

- 1/všemi silami a prostředky, které jsou k dispozici, zabránit proniknutí benderovských tlup přes státní hranice,
- 2/v nejkratší době benderovské tlupy vypátrat, zajmout nebo zničit.

III. Provedení.

1/Těžiště:

Předpokládám, že benderovské tlupy budou se snažit nejkratší cestou proniknout Čechami do americké zony v Německu, t.j. budou pronikat jižními a jihozápadními Čechami.

Těžiště opatření proti benderovcům leží v úseku SNB-útvárů 8176 České Budějovice a 8186 Plzeň.

2/Sestava:

SNB-útvár 9166 Plzeň po doplnění SNB-útvárů 8176 a 8186 ostatními útvary v Čechách zaujme okamžitě tuto sestavu:

Sídla SNB-útvárů zůstávají ve stálých ubytovacích místech.

Početní stavy útvárů 8176 a 8186 zesílíte na systemisovaný stav.

Velitelé praporů vytvoří pro prapor zvláštní stíhací oddíl, který tvoří taktickou zálohu praporu. Podobně velitel SNB-útváru 9166 pro celý útvár.

3/Doplnění:

Doplnění a zesílení jednotek SNB-útváru 9166 Plzeň provede se takto:

SNB-útvár 9165 Liberec a to

SNB-útvár 8175 Litoměřice dodá 3 starší gážísty a 90 ostatních gážístů, kteří se hlásí u velitele SNB-útváru 8176 Čes. Budějovice;

SNB-útvár 8185 Liberec dodá 1 staršího gážístu a 40 mladších gážístů, kteří se hlásí u velitele SNB-útváru 8186 Plzeň;

SNB-útvár 8195 Hradec Králové dodá 5 starších gážístů a 150 ostatních gážístů, kteří se hlásí u velitele SNB-útváru 8176 Čes. Budějovice.

Skolu pro velitele čet v Tachově podřízují veliteli SNB-útváru 9166 Plzeň, jako stálý stíhací oddíl tohoto útváru.

Umelecký soubor přiděluje okamžitě SNB-útváru 9166 Plzeň.

Jezdecko:

SNB-útvár 9165 Liberec utvoří ze svých jezdeckých jednotek zvláštní družstva v síle 6 jezdců, 6 koní a 2 ošetřovatelů koní, které vyšle takto:

Od SNB-útváru 81759 Trnovany k SNB-útváru 81867 Tachov,

od SNB-útváru 81757 Chřibská k SNB-útváru 81869 Nýrsko,

od SNB-útváru 81859 Grabštejn k SNB-útváru 81868 Trhanov,

od SNB-útváru 81857 Nové Město pod Smrk. k SNB-útváru 81767

Horní Planá.

SNB útvar 7086 Belá nad Radbuzou hlásí : Dne 17.9.1947 v 10.30 hod.setkala se hlídka SNB útvaru 0086 Rybník s německým finančníkem, který sdělil,že během posledních 14 dní bylo v americké okupační zóně zatčeno celkem asi 150 osob, které měly uniformy khaki, bez nárameníků a označení a byly vyzbrojeny samopaly.Tyto osoby byly vesměs národnosti polské a ukrajinské.Dále něm.finančník sdělil,že před týdnem při zatýkání těchto osob byl zastřelen jeden americký voják a 2 něm.příslušníci byli zraněni.Podle výpovědi tohoto finančníka,Američané soustředili tyto osoby do sběrného střediska v Regensburgu a odtud je posílají neznámo kam.

Zprávy předány též OZO,DOZ a StB Plzeň.

Velitel útvaru:
plk. K r y š t o f .
zástupce:
plk. Jiříkovský.

MINISTERSTVO VNITRA HLAVNÍ VELITELSTVÍ SNB.
Došlo dne 22. IX. 1947
Č. j.: <i>IIc 2413</i> / dev. příl.: <i>107</i>

plk. Jiříkovský

Styč.důst.MNO

na vědomí.

vypl. MNO

Vzato na vědomí. OZO, DOZ a Stb
Plzeň byly vyrozuměny.

U l o ž i t i .

V Praze dne 23.září 1947.

Přednosta odděl.II:
plk.H o m o l k a .

plk. Homolka

MINISTERSTVO VNITRA

363 taj./49.

Č. 363 taj./49 - BF/5.

V Praze dne 2. března 1949.

152

Tajné

D ě l n o p i s n ě - všem krajským velitelstvím NB v českých zemích, přednostovi odboru BK/4 povereníctva vnútra v Bratislavě a SNB útvaru 9600.

Appl. Gen. Bamberk

Věc: Zrušení výnosu o opatřeních proti Banderovcům.

S okamžitou platností ruším výnos HV-SNB č.j.477/1 taj./47 - Va/3 ze dne 21.11.1947 a dodatek k tomuto výnosu č.j.477/2 taj./47 - Va/3 ze dne 3.12.1947, ježto tento výnos nemá již praktického významu.

Převzal:
dne: 2. 11. 1949. hod. 11. podp.: X.
Odeslal: - 2. 11. 1949
čís.: 145 dne: 1. 19. hod. 13/10
adr.: všem KV NB a leskům podp.: ZK
a v kmeňích moravskoslezských
Komutry č. 1/4 Prahy
VNA - útvar 9600 Praha.

Za ministra:
mjr. V a c e k.

[Handwritten signature]